

HET VERHAAL VAN DEN GULZIGAARD

IN HET

Tontemboansch, Sangireesch en Bare'e.

Tekst, vertaling en aantekeningen

UITGEGEVEN DOOR

J. Alb. T. SCHWARZ en N. ADRIANI.

VERHANDELINGEN

VAN HET

Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

DEEL LVI.

3de STUK.

ALBRECHT & Co.,
BAVAVIA.

M. NIJHOFF.
's GRAVENHAGE.

1906.

I Anangkodi Madoko.

Mosombori tau radua, moana au we'a, ananja tuama; bangke²mo, madoko gaga, narampa kina'a nu inenja pai papanja, bemo mangkoni tau tu'anja. Montjongkamo umanja a mampepate anangkodi madoko setu, nakeni ri jopo, natowoka kadju, nakaeka watu, natowoka nunu bangke, napopalapalaka riu, nato'o umanja: matemo, taowemo maendo², ntanoka be masae djela wo'u, napa-sa'a kadju, watu, nunu, narengkasaka ri soma. Katogongkaninjamo se'e, me-pasabi ri inenja pai umanja, malai, malosemo rajanja, togongkani napepatemo tau tu'anja pai tuwumo wo'u; tudumo ri anda, natima wea papitu ogu ri tau mombadju, nawuntja ri tujali. Metango²inenja ri tuke, nato'o: O, ne'e malai anaku, mawo rajaku ri siko — Bare'e, ine, jaku da malaimo, maka ndidjea-djeanimu jaku, dja wantje'emo, dja malai mampepali asi-asi jaku, ane mewali-limo jaku, ndidonge bambarinja. Malai²mo, sindate inenja mekukuou. Palainja se'e, are'e masae naratamo i To Moginggi Wojo — A, nato'o, maka se e siko, ndjaa nukudja maroo-roo ire'i? — Wojo kukae-kae wungka eo, siko ungka rimbe'i? — Jaku sei i Anangkodi Madoko, napepateka samba'a baula, bare'e gana, pai nadjea²ni nu ineku — Mewali, tau setu mombelulu, tatogomo, maka i Moginggi Wojo santua'i. I Anangkodi Madoko moguma² nunu, se'i alo dja kahaa-haa malulu wuanja, kinoninja wungka eo. Melindja² tau setu, djamo pelindja-lindjanja, Masae² djela ri To Monta'a-nta'a, tau setu djamo ponta'a²nja kadju wungka eo, tau santua'i wo'u, nadjea²ni nu umanja pai inenja. Melulu wo'u tau setu, djadji sinja alimamo si'a. Ri ra mpelulunja naratamo i To Monai-nai, djamo ponai²nja, tau setu santua'i. Melulu, papitumo tau se'e. Djela ri wiwi ntasi, monangumo, mewalilimo jununja, da pura inosanja, kasae mponangu i Anangkodi Madoko. Mesono si'a: A, dangga komi, are'e ndikoto, ndipesawi mai gumangku, naka jaku mamponanguka komi, ne'e ndipepate tontji au mai gumangku. Are'e monangu si'a, dja melindja ri wawo ntasi, jununja pura² mesawi ri nunu. Are'e masae, me'onto, nato'o da mantaka dio²nja, ntanoka dja watu bae, ewa jakasi, napodio², nataka ri gumanja. Are'e masae me'onto wo'u, naompo mPajowi ntasi, ewa pola wungka eo ogunja, ewa banua kabaenja. Nato'o i Anangkodi Madoko: Ndisaju komi aono se'e — Io, kanaa — Nasaju kodjo, are'e sangkudja tindja, dja tetende penainja, dja marompi. — A, dangga komi, sako mantjaju Pajowi ntasi are'e ware, koisa jaku, papaliuka da mantjaju, bara re'e tepondo. Pai nasaju, podo natere, natungki pai tepondomo wo'onja tudumo ri ue i nTa Datu ri sambote ntasi, katudunja se'e, wusumo ue i nTa Datu, ompomo, bemo mandiu i Ta Datu. Napokau kabilasanja: Koisa, ndisu'a! — Nasu'a, are'e sako dja lo'u, tau terua-ntjowu! Djelamo i Anangkodi

Madoko: Nundjaa nipoonge-ongeka, Ta Datu? — A, wusumo uengku sindjau, bara nundjaa to'onja sindjau au mampakawusu. — Iaku da mantu'uri? — Io, ndita'urimo ngkabongo! — Ndjo'umo kodjo tau papitu setu, da mandiu rajanja, nato'oka anu aono: Koisa, ndisu'a! — Nasu'a kodjo, are'e sako dja lo'u. — A, jakumo! — Podo nasingkilaka mpenainja, tepidji, tudumo wo'u ri ue i Ta Datu samba'a. Mewalimo waima'i, mepone ri lobo, napelinggona, motobu tau, mesono i Ta Datu; A, maria totoka liu wungka eo, pai epa siko se'e au matonga. — Io, ewase'e jau — Ewambe'imo, Anangkodi Madoko, sindjaumo anangku we'a, porongomo. — A, nato'o, jaku ne'e mowe'a, se'i i To Moginggi Wojo, si'a da mapowe'a, da kudika ire'i. — Radua ana i nTa Datu au we'a, naporongomo ntau santua i. Mesono i Moginggi Wojo: A, are'e ku'engge da mowe'a ire'i, da nupojunu jau jaku. — Se'emo kuto'o-to'o owi, pai are'e nu'engge. — Masae-masae na'enggemmo, napalaika. Pompalakananja pai jununja setu, nato'o:

Se'i Kondo ngkudika, si'a da nukita-kita,

Tandamo ngkatuama, nadika nteasamba'a.

Ane malelemo kondo, mate i Ana ngkodi Madoko.

Masae-masae malai, nato'o:

Dja ewantje'emo saaja, da malaimo tuama.

Djela ri ue i nTa Datu sampanga, maria tau singkandomu lairia. — Nundjaa nupowoo-wooka sindjau? — Ntano wo'o mPajowi, nadju'i ri lipu i nTa Datu iwengi. — I sema mantende? — A, taintjani, bara i sema, dja tudu mai manawu ungka ri tongo ndaoa. — Ndjo'u mampeole tau alima setu, napokau au aopo da mandju'i, be mewali, be lo'u. — A, jakumo! — Dja si'a mandju'i, lo'umo. — Napaporongo pai ananja i nTa Datu, are'e na'engge, nato'o: jununja i Monta'a-nta'a santua'i. Naiokamo i nTa Datu, pai are'e wo'u na'engge i Monta'a-nta'a da nadika, nato'o:

Ba ngku'engge da nudika, dja mawo raja kukita.

Da nu'engge, boi kupepate siko! — Masae-masae na'enggemmo, nato'o: Io, mau bare'e ku'engge, tampe ane ewantje'emo. Mesono i Anangkodi Madoko:

Se'i kondo ri tana, petondoni ntau rata.

Ane malelemo kondo, mate i Anangkodi Madoko.

Palai-lainjamo sindjau, djamo tatogo tau se'e. Naratamo ue i Ta Datu sampanga, wusu, katudu mPajowi, osomo sampole tondo ri napantjaju pai mawau, ulenja mariamo. Lo'u nadju'i i Anangkodi Madoko, be nakoto nu jununja, tepidjimo ndjoi tasi. — A, banjapa jaku da mamporongo anami radua, junuku jau, se'i i To Monai-nai santua'i. Tumangimo i To Monai-nai, be na'engge da nadika. Masae³ panangimo, nadikaka kondo, nato'o:

Se'i dja kondo ri soma, petondoni ntau dongka.

Ane malelemo kondo, mate i Anangkodi Madoko.

Bangke reme malaimo, djamo palai²nja, ngkalionja. Nawali-ntjosoi ndanja madika³ jununja. Malai² narata lipu soa. — A, are'emo re'e tau se'e. —

Mepone ri lobo, nduu, nduu naringko ganda, ntanoka ndo'u tau radua, sadu'a pai samakumpu ri ra ngganda, nato'o: A, ne'e me'ase, sima'i kuajangi, kami se'i djamo ri ganda se'i pai naka tuwu kami, maka lipu se'i naopisaka ngkuajangi. — Ne'e mesuwu² ri ganda, jaku se'i maintjani da mangkelo. — A, pakatao, ma'ai kabaenja, wantjenja ewa totua kabae²nja, tau pura² nasangke, nakeni ndeki jangi. — Palainjamo: A, da mantjombi ampa. — Nasombi ampa setu, nakae tana, roo nakae, momose² si'a ri wawo ntana rapongkelo kuajangi, maka ane nakita tau, nadadu, nasangke.

Moko²mo dja reme, bara kuajangi se'e,

Mosu²mo da tudu, adjalimu mPalaburu.

Are'e masae nakita ma'i ewa mamongo saogu, dja manggapi²mo se'e, nato'o: O de telenja se'e, konomo kira² i ngkede. Tuma'imo a tudu, i Anangkodi Madoko mewuntja ri ra mbajau, santjiimo da nasangke, sakaumo kono ampa ri wawo mbajau, dja kono se'e, hua-hua nganganja mekakai. Mesuwumo i Anangkodi Madoko, nasaju, natambukamo apu, napanowa wukunja. Mesonomo au ri ganda: Bare'epa da pura, makumpuku, ndatepa samba'a au tina. — Iomo, du'a, da kukira² wo'u sangkani. — Nawali-ntjombi ampa, maka anu owi maregemo, pitumpuju nasombi, nataka wo'u, maroo²mo wo'u ri wobo mbajau, mongkaa²sakamo:

Mosu-mosumo da tudu, adjalimu mPalaburu.

Dja moko²mo eo, bara kuajangi tengko.

Ine ndisusuri aku, dja puramo raja ntau.

Are'e masae tuma'imo au tina, nakita mosumo, mewuntjamo lo'u ri ra mbajau, kasadjapanja konomo ampa, pekakakainjamo kuajangi, mesuwumo i Anangkodi Madoko, napasasa. Mesuwumo tu'anja pai makumpunja, nepa nakita i Anangkodi Madoko. Naponwakamo kadju, napanowa, maregemo wukunja. — Jakumo se'i, du'a, makumpumi da kuporongo. — Io, si'amo, du'a, ndiadika kita banua — Naadi, napeintasaka, ndjaumo ri ra mbanuanja, atanja, rindinja pembajo, nononja saogu², benta²njamo naadi. Wuku ntau mate nawebuka pakuli, membangu, tuwumo wo'u, kare'enjamo tau salipu. — Ewasae'emo, du'a, ndipombadjukaku baili, da kumalaino mampepate inengku pai umangku. — Majaimo, nakeni we'anja pai eranja, tau nepa napembangu. Napodjajaki wo'u jununja nadika² owi, madagomo rajanja mangkita² i Anangkodi Madoko. — Kita da lo'u mapanga'esi, anu madjea²ni kita. Nato'oka we'anja:

Anè pusamo sambuja, matemo we dja i Uma.

Se'i jaku da majai,

Ane pusamo santji'e, da mate we dja i Ine.

Majai tau ndjo'u mepadasoki. Nato'o: o ndjan sindjau, pai maroso sinja tau salipu sindjau. Ia mawuro da tapelengko, mau sangkudja rosonja, bara satu au magasi mpodago. Djela ri soma, nato'o:

Se'imo jaku we djela, ma'i mepali ngkawela.

Ne'e ndiwilai jaku, da mombetotomo tau.

Mesono inenja:

Ne'e wasetu anaku, jaku kantja iwenu?

Mesono i Anangkodi Madoko:

Jaku ndidjea²ni, ndipeoleka we nunu.

Si'a nditowoka jaku.

Mesono inenja:

Bare'e nadjea-djeani, siko madja'a ngkadoko.

Mesono i Anangkodi Madoko:

Lawi gorinjamo komi, kupapopuli tomou.

Mesono inenja:

Ne'e wasetu anaku, dja maekamo rajaku.

Mesono i Anangkodi Madoko:

Da ndipokaeka wenu, ua ndipepali setu.

Posompomo ma'i, ine, jaku mawila rajaku mopea². — Nepa riu, kede,
pesono nu umanja, inemu tongo mombadju.

Posompomo pesa ma'i, da ntapombepopomai.

Ne'e mawila mpeta'a, epa da ngkumosalana.—

Ne'e masaemo gaga, mawila jaku ri tana.

Bare'e masae kodjo, mosompomo umanja, mombetoto pai bare'e mo-
mbeore, masae² pombetotonja, mate umanja, dja mate umanja, nato'oka inenja:

Posompomo wei ine, da kupangantjasa siko,

A, anaku, ne'e nusaju jaku, mapari rajaku owi mompakoroka siko. —

Are'e na'engge inenja mena'u, dja napeponeki, sawi ri ra mbanua, nasasakimo
inenja, wo'o umanja nawaikamo bilasanja mouba, pai tongo mpompau² dja,
nato'o:

Balu-balukamo aku, wase'e mangkeni tau.

Mesono i Anangkodi Madoko:

Mau bare'e nuto'o, kuuerika talombo.

Mesono umanja:

Ira ngkonau makuni, nuwembe nupotowugi.

Mesono i Anangkodi Madoko:

Mau bare'e nuto'o, lawinja da kupondolu.

Masae nakenimo kodjo wo'onja, napogugumoraka, djela ri lipu i n'Ta Datu
samba'a, napogandaka wo'u. Mesono umanja:

Wase'e mangkeni tau, napogandakamo jau.

Mesono ananja:

Mau bare'e ndito'o, napogandakamo kodjo.

Dja pusa pogandanja, nakeni wo'u, naimba²ka lipu, nato'omo wo'u:

Wase'e ana ntuama, mangkeni wo'o i mpapa.

Bare'e masae nadonge wo'u mbe'anja: A, i Anangkodi Madoko tuma'imo!

tijd kwam hij weder, met den boom, den steen, den waringin op zijn schouder, die wierp hij op het erf. Toen dit voor den derden keer was gebeurd, vroeg hij aan zijne moeder en zijn vader verlof om heen te gaan en vertrok, verstoord dat driemaal zijne ouders getracht hadden hem te dooden en hij weder opgeleefd was; beneden op het trapportaal gekomen, nam hij zeven korrels rijst van de stampsters en stak die in eene fluit. Zijne moeder keek door het venster en zeide: Ga niet heen, mijn kind, ik verlang naar je. — Neen, moeder ik ga heen, want u heeft mij mishandeld, het blijft er nu bij, ik ga maar weg, mijn fortuin zoeken; als ik teruggekeerd ben, dan zult u bericht krijgen. Hij ging heen, zijne moeder te huis weende luid.

Op zijn tocht ontmoette hij na niet langen tijd den »Bamboe-Schudder". Zoo, zeide hij, daar ben jij dus, waarvoor houd-je je hier op? — Ik graaf hier elken dag bamboe uit; waar kom jij vandaan? — Ik ben de Gulzige Jongen, al slacht men een buffel voor mij, dat is niet genoeg en daarom heeft mij mijne moeder mishandeld. En zoo gingen dan deze drie lieden met elkaar mede, want de Bamboe-Schudder had nog een jongeren broeder. De Gulzige Jongen had een waringin als zwaard op zijde en de jaarvogels vlogen al roepende de vruchten achterna, die hun dagelijksch voedsel waren. Zij liepen maar steeds door; na geruimen tijd kwamen zij aan den Houthakker, deze deed niets dan hout hakken, iederen dag; het waren twee broeders, die door hunne ouders slecht behandeld waren. Ook die lieden gingen mede, zoodat zij met hun vijven waren. Al voortgaande troffen zij den Rotan-Schraper aan, die niets deed dan rotan schrapen; ook hij was met een jongeren broeder. Zij gingen mede, en waren met hun zevenen. Gekomen aan het zeestrand, gingen zij zwemmen, zijne makkers wilden terugkeeren, want de adem ging hen begeven, zoolang zwom de Gulzige Jongen door. Ach, zeide hij, gijlieden zijt zwakkelingen, gij kunt het niet uithouden, klimt maar op mijne zwaardscheede, dan zal ik u wel zwemmende voortduwen, maakt niet de vogels op mijne zwaardscheede dood. Hij zwom niet, hij liep maar over het zee-oppervlak, al zijne makkers waren op den waringin geklommen. Na eenigen tijd hield hij op en zeide dat hij zijn schelletje wilde aanbinden, het was intusschen een groote steen, als een sagotredmand, die hij als schelletje gebruikte en aan zijne zwaardscheede bond.

Niet lang daarna hielden zij weer op, tegengehouden door eene zeeslang, zoo groot als een gewone patola-slang, zoo groot als een huis.

De Gulzige Jongen zeide: Hakt gij met u vijven er op in. — Ja, dat is goed.

Zij hakten er werkelijk op in, maar drongen er met hunne zwaarden niet diep in, hunne zwaarden sprongen terug, zij werden maar schaardig. Ach, gij zijt zwakkelingen; zelfs een zeeslang kunt gij niet in tweeën hakken, kom, laat mij eens, laat mij maar begaan, of er ook een stuk afvliegt.

Nu hij hakte er dan op in, hij gaf er maar een snee in, prikte er in

en daar vloog het stuk er af, het kopstuk kwam neer in de rivier van een dorpshoofd aan den overkant der zee; toen het was neergekomen, was de rivier van het hoofd versperd, afgesloten, het hoofd kon niet meer baden. Hij gelastte zijne slaven: kom, haalt het er uit! Zij trachten het er uit te halen, maar het ging er niet eens uit, er waren een 2000 menschen. Toen kwam de Gulzige Jongen: Waarover maakt gij zoo'n leven, Ta Datoe? Wel, mijne rivier daarginds is verstopt, wat mag het wel zijn daarginds dat het verstopt heeft? — Wil ik eens gaan kijken? — Wel ja, ga maar eens kijken voor de aardigheid.

Zij gingen inderdaad met hun zevenen, met het plan om te baden; hij zeide tot de zes: Komaan, haalt het er eens uit. Zij trachtten inderdaad het er uit te halen, maar het ging volstrekt niet. Kom, laat mij maar.

Hij prikte er maar met zijn zwaard in en het vloog weg en kwam weder neer aan het water van een ander dorpshoofd.

Hij keerde weder terug, ging het dorpshuis binnen, werd gastvrij ontvangen, de menschen liepen te hoop en Ta Datoe zeide: Ja, er trekken elken dag vele gasten door, maar gij eerst zijt een flinkert. — Ja, dat mag wel zoo zijn. — Wat dunkt u, Gulzige Jongen, daar is mijne dochter, neem haar tot vrouw! — Ach, laat ik geen vrouw nemen, hier is de Bamboe-Schudder, laat hij haar trouwen, dan laat ik hem hier achter.

Ta Datoe had twee dochters en die werden door de beide broeders gehuwd. De Bamboe-Schudder zeide: Ach, ik heb geen zin om hier te trouwen, neem mij als gezelschap mede. — Ik heb het te voren al gezegd, maar gij wildet niet.

Na eenigen tijd wilde hij wel, en de anderen lieten hem achter. Toen de Gulzige Jongen van deze zijne makkers afscheid nam, zeide hij:

Hier laat ik *kondo* achter, daarnaar moet gij kijken.

Ten teken mijner dapperheid, is er telkens bij ieder een neergezet.

Wanneer de *kondo* verflenst, is de Gulzige Jongen dood.

Eenigen tijd daarop ging hij heen en zeide:

Nu, zoo is het dan, wij mannen gaan op reis.

Zij kwamen nu aan een andere rivier van een dorpshoofd, daar waren vele lieden verzameld.

Waarom maakt gij daarginds leven? Dat was intusschen de kop der Zeeslang die den vorigen dag uit de stad van Ta Datoe was weggeslingerd.

Wie heeft hem opgegooid? — Wel, weet ik het! Wie mag het wel geweest zijn, het is slechts hier neergekomen, midden uit de lucht gevallen. Nu gingen die vijf kijken en hij gelastte de vier om den kop er uit te halen, maar het lukte niet, hij ging niet. Och, laat mij maar.

Hij haalde hem er uit en hij ging, Ta Datoe wilde hem met zijne dochter doen trouwen, maar hij wilde niet, hij wees zijne makkers, de Omhakker en zijn jongeren broeder aan. Ta Datoe stemde er in toe, maar ook de Omhakker wilde niet achtergelaten worden en zeide:

Ik wil niet, dat gij mij achterlaat, ik heb slechts heimwee in 't vooruitzicht.
— Je moet willen, anders sla ik je dood! Eenigen tijd daarna, wilde hij wel en zeide: Ja, al heb ik er geen zin in, goed, als het er zoo mee gesteld is. De Gulzige Jongen zeide:

Hier zijn *kondo's* op den grond, ten teeken voor de aankomelingen. Wanneer de *kondo's* verflensen, is de Gulzige Jongen gestorven.

Bij zijn vertrek waren zij nog maar met hun drieën. Zij kwamen aan een ander water van een dorpshoofd, dat verstopt was doordat de Zeeslang er in was gevallen, een gedeelte was verrot, daar waar het doorgenhakt was, en het stonk, er waren al vele wormen in.

Toen de Gulzige Jongen het er uithaalde ging het er uit, zijne makkers konden het niet, het vloog weg de zee in. Ach, laat ik het nog niet zijn, die uwe beide dochters trouw, laat mijne gezellen het zijn, de Rotan-Schraper en zijn broeder.

De Rotan-Schraper weende, hij wilde niet achtergelaten worden. Na eenigen tijd gaf hij toe; de Gulzige Jongen liet *kondo* bij hem achter en zeide:

Hier is *kondo* op het erf, ten teeken voor de nieuw aangekomenen.

Wanneer de *kondo* verflent, dan is de Gulzige Jongen gestorven.

Den volgenden morgen ging hij heen, hij ging maar steeds door in zijn eentje. Hij kreeg berouw dat hij zijne makkers had achtergelaten. Al doorlopende, kwam hij aan eene ledige stad. Ach, er zijn hier geen menschen meer. Hij ging in het dorpshuis, bom, bom sloeg hij op de trom; intusschen waren daar twee menschen in: eene grootmoeder met hare kleindochter in de trom, dezen zeiden: Zeg, maak niet zoo'n leven, daar komt een Grijpvogel aan; wij zitten hier in de trom en zijn daardoor nog in leven, want deze stad is uitgemoord door den Grijpvogel. — Komt volstrekt niet uit de trom, ik weet hem wel te lokken. — Pas toch op, hij is zeer groot, zijne sporen zijn als *foeja*-klopplanken zoo groot, alle menschen heeft hij opgepakt en naar boven in de lucht gebracht.

Hij ging heen (en dacht): kom, ik zal voetangels scherpen. Hij scherpte voetangels en groef den grond uit; na dien uitgegraven te hebben, voerde hij een krijgdsdans uit op den grond om den Grijpvogel te lokken, want als deze menschen zag, vloog hij er op af en pakte ze op.

De zon is verduisterd, misschien is het de Grijpvogel!

Spoedig zal komen, uw door den Schepper bepaalde doodsuur.

Niet lang daarna zag hij hem komen, zoo groot als eene pinangnoot, hij sloeg de klauwen al uit en de Gulzige Jongen zeide: Och, het arme meisje is het slachtoffer geworden van de list van den jongen man. Hij kwam nader en zou neerstrijken, daar schoot de Gulzige Jongen het hol binnen, rits! zou hij hem oppakken, roef! daar kwam hij tegen de voetangels aan die boven het gat stonden; toen hij geraakt was, brulde zijne stem van het schreeuwen.

De Gulzige Jongen kwam uit het hol, hakte hem den kop af, legde vuur op hem en brandde van zijn beenderen kalk.

De vrouw in de trom antwoordde: 't Is nog niet uit, kleinzoon, er is daarboven nog een wijfje. — Goed, Grootmoeder, die zal ik ook wel eens beetnemen. Hij scherpste opnieuw voetangels, want de vorige waren verbrijzeld; zeventig scherpste hij er en stelde ze op, hij bleef stand houden bij den ingang van het hol en zong:

Spoedig zal komen, uw door den Schepper bepaalde doodsuur.

De zon is verduisterd, misschien is het de Grijpvogel.

Maak mij niet akelig, een mensch zou zijn moed verliezen.

Niet lang daarna kwam het wijfje aan; toen hij zag dat het dichtbij was, vloog hij het hol binnen, op eens werd hij door de voetangels getroffen en hevig schreeuwde de Grijpvogel; de Gulzige Jongen kwam te voorschijn, om hem den kop af te hakken.

Nu kwamen de Grootmoeder en de kleindochter te voorschijn, nu eerst zagen zij den Gulzigen Jongen. Zij legden een houtvuur op hem aan, verbrandden hem en zijne beenderen werden fijn. — Grootmoeder, ik zou uwe kleindochter wel willen trouwen. — Goed, doe het maar.

Grootmoeder, wil ons een huis tooveren. Zij sprak een tooverspreuk uit en zij deden de oogen open en daar zaten zij in hun huis, het dak en de wanden van glas, het stond slechts op één paal, alles wat er bij hoorde had zij met hare tooverspreuk te voorschijn gebracht.

De beenderen der gestorvenen besprengde zij met toovermiddelen en zij stonden op en leefden weer, het was weer een heele stad vol.

Wel Grootmoeder, wil mij rijst voor leeftocht stampen, dat ik heenga en mijne moeder en mijn vader doode.

Hij ging heen, nam zijne vrouw en zijne zwagers mede, die juist waren levend gemaakt.

Hij ging ook nog aan bij zijne makkers, die hij vroeger had achtergelaten en zij waren in hun schik den Gulzigen Jongen te zien.

Laat ons gaan snellen de hoofden van hen die ons mishandeld hebben.

Hij zeide tot zijne vrouw:

Als er nog eene maand is verlopen, dan is Vader dood.

Nu ga ik op weg. Als er nog eene maand om is, dan is Moeder dood.

Degenen die het terrein gingen verspieden, vertrokken. Zij zeiden: O, het is daarginds, maar de lieden van dat dorp daar zijn sterk. In den vroegen morgen zullen wij onzen slag slaan, al zijn zij nog zoo sterk, misschien wel honderd die ter dege vlug zijn.

Op het erf gekomen, zeide hij:

Hier ben ik aangekomen, om met het zwaard te strijden.

Stelt mijn geduld niet op de proef, laat ons te zamen vechten.

Zijne moeder antwoordde:

Spreek niet zoo mijn zoon, hoe zal ik dat doen?

De Gulzige Jongen antwoordde:

U heeft mij mishandeld, u heeft een waringin voor mij uitgezocht, en die op mij laten vallen.

Zijne moeder antwoordde:

Men heeft u niet mishandeld, gij waart een vreeselijke gulzigaard.

De Gulzige Jongen zeide:

Het is nu eenmaal uw lot, ik zal de hanen laten vechten.

Zijne moeder antwoordde:

Spreek niet zoo mijn zoon, ik ben bevreesd.

De Gulzige Jongen antwoordde:

Hoe kan u er bang voor zijn, daar u het immers gezocht heeft.

Spring naar beneden, moeder, ik heb er genoeg van om te wachten.

Wacht nog even, mijn jongen, antwoordde zijn vader, uwe moeder is juist bezig rijst te stampen.

Spring dan toch naar beneden, dat wij met elkaar kunnen vechten.

Wees niet ongeduldig in het wachten, laat ik eerst mijn broek aantrekken.

Laat het niet te lang duren, ik verveel mij op den grond.

Het duurde inderdaad niet lang, of zijn vader sprong naar beneden, zij streken met elkaar, maar sprongen niet tegen elkaar op de lucht in; toen zij geruimen tijd met elkaar gevochten hadden, sneuvelde zijn vader; toen zijn vader was gestorven, zeide hij tot zijne moeder:

Spring nu naar beneden, moeder, dat ik je in stukken hakke.

Ach mijn kind, sla mij niet dood, ik heb het vroeger zwaar gehad met u op te voeren.

Zijne moeder wilde niet naar beneden komen, hij klom dan bij haar naar boven; boven in huis gekomen, hakte hij zijne moeder in stukken, het hoofd van zijn vader gaf hij aan zijne volgelingen om het in de sarong te dragen, maar het sprak nog en zeide:

Roep het *balu-balu* over mij uit, zoo hoort het als men een verslagene als buit medebrengt.

De Gulzige Jongen antwoordde:

Al hadt gij het niet gezegd, ik zoude (het hoofd) op de punt mijner lans dragen.

Zijn vader antwoordde:

Een geel arèn-blad, schud dat en maak het tot drager van den schedel.

De Gulzige Jongen antwoordde:

Al zoudt gij het niet gezegd hebben, ik zou toch van zelf den *dolu*-zang hebben gezongen.

Na eenigen tijd bracht hij werkelijk het hoofd in het dorp en vierde er

het koppensnellers-feest mede; gekomen in het dorp van een ander dorpshef, vierde hij er evenzoo het feest over. Zijn vader antwoordde:

Zoo hoort het, als men een verslagene als buit thuis brengt, dan viert men er het *lobo*-feest voor.

De Zoon antwoordde:

Al zou u het niet gezegd hebben, ik zou er wel degelijk het *lobo*-feest voor hebben gevierd.

Toen het *lobo*-feest gedaan was, nam hij het hoofd opnieuw mede en bracht het in de verschillende dorpen, en dit zeide weder:

Zoo past het een rechtgeaarden zoon, het hoofd van zijn vader rond te brengen.

Niet lang daarna vernam zijne vrouw: De Gulzige Jongen komt aan. Zij had het slechts gedroomd, drie dagen daarna hoorde zij het werkelijk.

Roep het *balu-balu* over mij uit, zoo hoort het als men een verslagene als buit thuis brengt.

Toen hij kwam feestvieren, kookte zij kleeftijst voor haren man. Zijn vader zeide:

Als men hem dien men vader noemt als krijgsbuit thuis brengt, dan moet men er het *lobo*-feest voor vieren.

De Zoon antwoordde:

Al zou u het niet gezegd hebben, ik zou toch de *lobo* beklommen hebben.

Nadat eenigen tijd voor hem de trommen waren geslagen, zeide de Vader:

Als men gaat eten, sla dan voor mij op de trom.

Als gij gedaan hebt met eten, dan moet gij een toespraak houden.

De Zoon antwoordde:

Al zou u het niet hebben gezegd, ik zou toch zeker eene rede gehouden hebben.

De Vader antwoordde:

Als gij gedaan hebt met trommelen, hak mij dan in stukken.

De Zoon antwoordde:

Al had u het niet gezegd, ik zou u toch zeker hebben in stukken gehakt.

Na eenigen tijd gingen de menschen uiteen en zeide hij: Nu gaan wij uiteen, want wij hebben vader en moeder gedood, zij zijn beiden dood.

Nu moet gij eene rede houden, uwen vader hebt gij doodgeslagen.

De Moeder zeide:

Nu moet gij eene rede houden, uwe moeder hebt gij doodgeslagen.

De Vader antwoordde:

Zoo behoort het ook, als men den dood van zijn vader zoekt.

De Zoon antwoordde:

Laat ons uiteengaan en laat ons hen vergeten.

Juist, laat ons ophouden onze vaders en moeders te snellen, laat ons nog slechts bij de To Kinadoe gaan snellen.

in omstandigheden van gering belang, half in ernst, half in scherts rekening mede. Ook de *kuajangi* is een voorspellende vogel, maar alleen voor zeevaarders; de echte *Toradja's* hebben dus zelden met hem te maken.

Adi; de tooverwens waarmee iets uit niets, of iets groots en fraais uit iets zeer gering wordt voortgebracht, heet *adi*, naar de beginwoorden: *adi adi sakurio*. Dit *adi* is ident met *Jav. Mal. Mak. Boeg.* enz. *adi*, *Lampongsch adi-adi*, *Sang. adi* »reciteren, hardop voorlezen». Bij het tooveren in de verhalen worden de oogen gesloten, de tooverformule wordt opgezegd en daarna worden de oogen geopend; is de formule inderdaad tooverkrachtig, dan is ook het gewenschte aanwezig.

Nononja saogu-saogu; van bijzonder fraaie huizen wordt dikwijls in de *Toradja'sche* verhalen verteld dat zij op één paal staan. Zij zijn daardoor ongeveer ontoegankelijk voor iedereen wien door de bewoners niet wenschen binnen te laten. Vooral wanneer in een verhaal van eene Koningsdochter wordt verteld, om wier hand een wedstrijd is geopend, dan zit deze doorgaans in een hoog vertrek, dat op één enkelen hoogen paal staat; degenen die naar de hand der Koningsdochter dingen, moeten dan een bal tot in dit vertrek werpen.

Mepadasoki; in de nabijheid van het doel van hun tocht gekomen, houden de koppersnellers zich schuil in het bosch en zenden verspieders uit om de getalsterkte van het belagde dorp, de dagelijksche gewoonten der dorpeelingen en de beste gelegenheden om met succes den aanval te doen, te bespieden. Zijn de verspieders op de hoogte van hetgeen zij moeten weten, dan komen zij terug in het kamp der hunnen, ieder der strijders raakt hen aan en als zij hun verslag hebben gedaan, gaat men over den aanval beraadslagen.

Kawela, wisselterm voor *penai* »zwaard», wellicht van *wela* »wond».

Tomou »broeier», wisselterm voor *manu* »kip, haan».

Kupangantjasa, waarschijnlijk is deze *manga*-vorm gekozen om de maat vol te maken. De vorm is overigens wat hierboven is genoemd »conjunctief», zoodat da eigenlijk overbodig is; voldoende zou zijn: *kupantjasa siko* »dat ik je in stukken hakke».

De *Gulzigard* spreekt hier zijne moeder met *siko* aan, in plaats van met *komi*, een bewijs dat hij haar niet meer als moeder wil beschouwen.

Balu-balukamoku; dit doelt op den uitroep dien de terug-

keerende koppersnellers telkens herhalen: wanneer zij bijv. van de *To Kinadoc* terugkomen: *balu balu To Kinadoc* of *To Kinadubalum o*, di. »de *Kinadoc's* zijn weduwen en weduwnaars, hebben de een haar man, de ander zijne vrouw verloren, zijn in rouw». Zoodra een van den troep dit heeft geroepen, vallen de anderen in met den typischen krijgskreet der *Toradja's* (*unepok u*), dien ook de *Minahassers* kennen (*kumcret*).

Kuerika talombo; de bet. van het *Pmb. ueri* is die van *tangkueri* in het gewone, *Bare'e*, nl. »aan het uiteinde vasthouden», hier »op de punt der lans nemen en op die wijze het hoofd dragen»; *talombo* is een wisselwoord voor *tawala* »lans». Maar hiermede is de uitdrukking nog niet verklarbaar.

Ira ngkonau nakuni, enz. Deze regel en de volgende behooren tot de steeds gezongen coupletten bij het binnentrekken van het dorp door de terugkeerende koppersnellers. *Towugi* staat voor *towuri* »zwarte man» en is eene benaming van den arenpalm of zijne takken en bladeren.

Jakumodandisasano; het hoofd of de schedel van den vader ligt in eene daarvoor gemaakte uitholling in een vloerplank van de *lolo*, het groote dorps huis waarin de schedels worden opgehangen. Daar het hoofd nog leeft en spreekt, verzoekt het te worden aan stukken gehakt, om te kunnen sterven.

De bizonderheden omtrent de gebruiken door de huiswaarts keerende koppersnellers gevolgd, zijn te vinden in het opstel van den Heer *Kerr*: »Het koppersnellen der *Toradja's* van Midden-Celebes en zijne beteekenis», in de *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Academie van Wetenschappen*, Afd. Letterkunde, 4e Rks, 3e Dl., 2e stuk, 1899, bl. 147-229.

Zie verder Tijdschr. Bat. Gen. Dl. 41, bl. 535.

Kinoni. PmB. »eten, voedsel, gekookte rijst», van koni »eten», Bar. kina'a, van kina' (van ka', voor kan), met infix -in en suffix -an. Het Par. heeft alleen het suffix, in zijn woord konisa. In de synonieme vormen linoro (voor rinoro) en roroa »gebruid» zijn in het Bar. ook het infix -in en het suffix -a gelijkwaardig.

Dio², een klanknabootsend woord, voor »schel, bel»; kleine koperen klokjes worden door de Toradja's soms aan hunne zwaardscheeden gedragen, uit ijdelheid.

Over de Pajowi, zie de meermaalen aangeh. Inleiding op de vertaling van Sese nTaoia, bl. 12.

Pola, PmB. voor duata »slang». Met pola wordt soms in 'talgemeen »slang», soms meer in 't bijzonder de python bedoeld.

Moonge-onge, PmB. »leven maken», Bar. kawoo-woo.

Mantuuri, PmB. »zien, kijken», Bar. meole, mampeole.

Totoka, wisselwoord voor tau, in den zin van »en ander, een vreemdeling» en linggona »gast, vreemdeling». Het is samengesteld uit to en toka, Jav. tēka, Loindangsch toka »komen», in het Bar. nog in gebruik in toka², hetz. als gana² »alles wat noodig is, al de ingredienten», en mompatoka »verschaffen, bijebrengen, leveren wat noodig is», bijv. het noodige voor het sirih-pruimen.

Epa, PmB. voor Bar. nepa, Str. Bar. depa.

Tonga, PmB. voor Bar. montjo »echt, eerlijk, waar, fink, oprecht», vgl. Boeg. tonggeng, Mandarsch, Rongkongsch tonggan, Tag. tingir, Bat. tongod, Bent. tungar, Sang. tēngadē.

Seemo kuto'o-to'o owi, enz., de bedoeling is: dat heb ik vooruit al gedacht of gezegd, toen ge met me wildet meegaan, dat ge nog wel eens lastig zoudt zijn, maar toen wildet ge daar niet van hooren spreken.

Dongka, PmB. djela, Bar. »komen», vgl. Soend. dongkap, Jav. dungkap.

Dua, PmB. voor tu'a »grootmoeder», verkorting van ine tu'a. Even-als in bua, PmB. pue, Parig. »grootmoeder», is hier de tennis-beginner tot media geworden.

Mease, PmB. voor mokaliwungo, Bar. »leven maken».

Pai naka tuwu kami, hiervoor kan men in het Bar. ook zeggen: pai kakatuwu.

Wantjenja ewa totua kabaenja, de foeja-klopplank, waarmee hier de sporen van den vogel worden vergeleken, heeft gemiddeld de volgende afmetingen: Lengte M. 1.25, breedte 0.2, dikte 0.06.

Opi, Nap. ope, Par. opu, Lalakisch, id., Tog. Saoca. Bada'sch, Boengkoesch, Tontolisch opu. Lole'sch opus. Koelaw. Tontemboansch apu, bet. »op, ten einde, tot den laatste toe weg, klaar, gedaan, enz.» In de W. Toradja'sche talen onschrijft na opu, naupu het perfectum, in het Bar. beteekent opi »tot den laatste toe dood, uitgestorven».

Adjalimu mPalaburu: adjali is »het door God bepaalde ster-vensuur»: de Moh. strandbewoners gebruiken het woord ook in dien vorm. In het PmB. moet het uit het Z. (Loewoe) zijn gekomen; Dr. Marrus geeft in het Boeg. Woordenboek alleen den vorm adjaleng op. De vorm adjali is evenwel regelrecht van adjal afkomstig.

Voor »God» is hier de Toradja'sche benaming Palaburu behouden. Deze combinatie is niet zoo vreemd als zij wel lijkt. De woorden adjali, djandji en wat verder »het noodlot, het vooraf bepaalde stervensuur» aanduidt, mogen van de Mohammedanen afkomstig zijn, de Toradja vat dit denkbeeld terstond en is het er geheel mee eens, het is hem oorspronkelijk in 't geheel niet vreemd. Hij behoeft er dus nog niet toe te zijn overgegaan om den Toradja'schen Pue mPalaburu met den naam Ala ta'ala aan te duiden, om reeds van djandji en adjali te spreken.

Palaburu is de nominale vorm van malaburu »vormen, kneden», Pue mPalaburu is dus »de Heere Schepper». Nadere verklaring omtrent den vorm van dit woord kan ik nog niet geven.

O de telenja, enz. Dit is eene spreekwoordelijke uitdrukking om iemand aan te duiden die er in geloopt is, die het door hem niet geziene of niet getelde gevaar nu ziet genaken. Tele »meisje» is een bijvorm van tile, Parig. Kail. talen »vagina», afwisselende met tele (Goront. Rongkongsch), sele (Boengkoesch, Morisch), tilo (Bada'sch) en leti (Bare'te), lēsi (Boeg.), lei (Oemala'sch), terwijl kede een bijvorm is naast kedje, Bar. »penis».

Kuajangi tengko; wat de combinatie dezer twee vogelnamen beduidt, is niet duidelijk. De tengko is de meest gewone onineuze vogel bij de Toradja's. Men hoort zijn geluid op alle tijden van den dag en houdt er, zelfs

Podo napangipika, togombengipa nadongemo kodjo.

Balu-balukamo aku, wase'e mangkeni tau.

Dja pogumoranja se'e, napoapukamo rongonja pae pulu, nato'o umanja:
Mangkeni au napouma, napontjumbanika sinja.

Mesono ananja:

Mau bare'e ndito'o, lawi kupepone lobo.

Bare'e masae napogandaka, mesono umanja:
Ane mangkonimo tau, ndipogandakamo jaku.

Ane we roo mangkoni, da motoemo komi.

Mesono ananja:

Mau bare'e ndito'o, lawi kumotoe kodjo.

Mesono umanja:

Ane roo mogandamo, jakumo da ndisasamo.

Mesono ananja:

Mau bare'e ndito'o, lawi da kusasa kodjo.

Masae siwuragamo tau, nato'o: Se'imo kita siwuragamo, maka tampepate
i uma pai i ine, matemo samboko.

Se'i komi da motoe, ware anu napouma.

Mompau inenja:

Se'i komi we motoe, mate anu napoine.

Mesono umanja:

Dja ewantje'emo saja, nepali mate i mpapa.

Mesono ananja:

Da siwuragamo kita, da takalinga si'a.

Io, da ntaowe mampanga'esi umanta pai inenta, dja da ntapanga'esi
To Kinadu.

De Gulzige Jongen.

Een man en eene vrouw waren gehuwd, de vrouw kreeg een kind en haar kind was een jongen; toen hij wat grooter werd, was hij een erge gulzigaard, hij pakte het eten van zijne moeder en zijn vader weg, zijne ouders hadden niet meer te eten. Zijn vader maakte een plan om dien gulzigen jongen te dooden; hij bracht hem naar het bosch en hakte daar een boom boven hem om, groef een steen boven hem uit, hieuw een waringin boven hem om, nadat hij eerst eene stelling voor hem had gemaakt. Zijn vader zeide: Hij is dood, laat ons ophouden aan hem te denken. Intusschen na niet langen